

Biskop Lewi Pethrus av Joel Halldorf – en recensionsartikel

Stefan Sward
Statsvetare och pastor
sward@src.a.se

Det är ett imponerande kyrkohistoriskt hantverk som Joel Halldorf presenterar i boken *Biskop Lewi Pethrus – biografi över ett ledarskap* (Artos 2017). Att han har gått grundligt tillväga avslöjas av käll- och notförteckningen som utgör 80 av bokens 300 sidor. Det är uppenbart att personen Lewi Pethrus (LP) är ett tack-samt forskningsobjekt. Trots bokens omfattning är det ändå några mycket avgränsade sidor av hans gärning som täcks in av Halldorfs forskning. Fokus i boken är LP:s funktion som ledare för svenska pingströrelsen. Eller för att uttrycka det i Halldorfs terminologi – LP som biskop. Hur och varför han blev ledare för svenska pingströrelsen, och hur han utövade det ledarskapet – är bokens centrala tema. LP som församlingspastor, LP som internationell missionsman, LP som chefredaktör, LP som politiker och samhällsdebattör, LP och ekumeniken, LP som författare, LP som företagsledare, de perspektiven berörs mer marginellt i boken. Att boken är smal i sitt perspektiv visar på den stora bredden i LP:s gärning. Halldorf har använt befintlig forskning och litteratur om Pingströrelsen som källmaterial, samt gjort en egen bearbetning av det skriftliga material som finns, som tidningar och tidskrifter, brevsamlingar m.m. Han har med stor noggrannhet arbetat med källmaterialet.

Lewi Pethrus har präglat flera generationer av svensk frikyrklighet, och delvis

kristenheten i stort. Vi som växte upp i frikyrkohemmen i Sverige under 50- och 60-talet, våra liv präglades av denne man, även om vi inte var medlemmar i Pingströrelsen. Vi är många som minns samtalen kring köksbordet där LP ofta nämnades, av föräldrar som antingen var med i Pingströrelsen eller stod rörelsen nära och hade någon form av förhållningssätt till honom och Pingströrelsen. Därför utmanar och berör Halldorfs forskning många människor, och det märks inte minst på alla känslomässiga reaktioner som har uppstått med anledning av denna bok. Det verkar som om Lewi Pethrus fortfarande berör och delvis fortfarande är kontroversiell. I mitt barndomshem var LP ett ständigt samtalsämne, vad han hade sagt eller gjort, i regel med ett kritiskt perspektiv. Mina föräldrar var nämligen engagerade först i Östermalms fria församling och sedan i Maranata. Båda dessa organisationer stod Pingströrelsen nära, ideologiskt och i praktikerna, men med en tydlig kritisk distans till LP.

Bokens första två kapitel ger en historisk tillbakablick, tidiga fasen i Lewi Pethrus liv, och första perioden som föreståndare för Filadelfia Stockholm. Halldorf undersöker där särskilt Lewi Pethrus ecklesiologi, eller församlingssyn skulle man kunna kalla det för på icke-teologiskt fackspråk. Halldorf försöker här att kartlägga vad LP menade med begreppet den samfunds fria församlingen, något

som var centralt i hans tänkande. Halldorf visar också att LP:s kyrkosyn var en avgörande orsak till splittringen med Baptistsamfundet. En intressant koppling görs här av romantiken som en del av tidsandan, och hur det präglade LP och hans teologi. Pingstvännerna var skeptiska till den formalisering av relationer som följde av samfundsmodellen. Det kristna församlingslivet bör mer liknas vid en familj än en byråkrati. Kritiken mot samfundsmodellen handlade framförallt om en kritik mot att organisera församlingarnas gemenskap och gemensamma angelägenheter som en förening. Hur skulle de lokala församlingarna hålla samman enligt LP? I den tidiga boken i LP:s liv, *De kristnas enhet*, skriver han om apostoliska förbindelselänkar vilket var personer och relationer. Andliga tjänster som reste mellan församlingarna och skapade naturliga band mellan lokala församlingar.

Hur organiserar man kristen verksamhet – det var en fråga som Lewi Pethrus ägnade en hel del tankemöda åt, och det är också en fråga som får ett stort utrymme i boken. Halldorf visar tydligt det spänningsfält inom vilket LP och pingströrelsen fanns, där man markerade avstånd mot samfundsorganisationen, men där man ändå gärna satsade på att bygga upp samfundsfunktioner – dock på ett mer informellt sätt – som gemensam tidning, bibelskola, pastorgemenskap, gemensamma konferenser, bokförlag, missionssamarbete, och på sikt samarbete kring dagstidning och radiomission.

Pingströrelsen byggdes upp som en gemenskap av samfundsfria församlingar, men det var ju inte enda grunden för gemenskapen mellan församlingarna. Det var ju de församlingar som berördes av pingstväckelsen som valde att stå utanför de befintliga samfunden, det var den

gemensamma nämparen för pingstförsamlingarna. Genom samarbetet inom ramen för Pingströrelsen skapade man en egen spiritualitet, teologi och uttrycksformer av kristet liv.

Ecklesiologiskt var väl Lewi Pethrus närmast baptist, fokus på den lokala församlingen, som framförallt är en familj, en gemenskap av troende. En organisation med en stark intern överlåtelse och lojalitet och med klart definierade gränser. Övergripande strukturer och organisation ovanför den lokala församlingen är av praktisk, nödvändig art. Följde inte LP egentligen Baptistsamfundets utveckling, det informella måste ändå formaliseras efterhand? Här kunde det vara intressant med att utveckla resonemangen. LP:s brott med Baptistsamfundet, var det mest en generationsfråga? Att välja en radikal icke-organisering som i längden är svår att upprätthålla. En utveckling från en mer informell till en formell struktur – var det inte en liknande resa Baptistsamfundet gjorde 1850-1910 som Pingströrelsen sedan gjorde 1913-2000?

En frågeställning som Halldorf ställer är varför och hur Lewi Pethrus kunde bli den helt centrala ledarpersonen i den svenska pingströrelsen. Enligt Halldorf hade han nått den positionen redan 1920. Det var ett informellt ledarskap som LP utövade på nationell nivå. Halldorf utgår här från sociologen Bourdieus teori om att ledarskap baseras på kapital. Det är framförallt tre aspekter av kapital som är aktuellt vid en analys av LP:s ledarskap, symboliskt kapital, institutionellt kapital och relationellt kapital. Det symboliska kapitalet handlar bland annat om karisma men också om de värden som en ledare kan knyta till sig. En viktig del av det symboliska kapitalet var föreståndarskapet i Filadelfia Stockholm. Det var en extremt framgångsrik församling under

perioden 1911-1930. Tillväxten var unik redan under tiotalet. Det gav LP en stark ställning inom den unga pingstväckelsen som under första fasen bara delvis bestod av de fria församlingarna som efterhand skulle bli Pingströrelsen. Filadelfia i Stockholm var den i särklass största församlingen. Uteslutningen ur Baptistsamfundet stärkte LP:s symboliska kapital, han blev ett offer för etablissemang, vilket uppskattades i breda kretsar, då som nu. Relationskapitalet byggdes framgångsrikt genom ett aktivt nätverkande och resande i den unga pingströrelsen. LP ägnade mycket tid åt att besöka de nya pingstförsamlingarna, det är anmärkningsvärt att han hann ägna så mycket tid åt detta trots den oerhört expansiva fas som Filadelfia i Stockholm upplevde. Halldorf pekar bland annat på att den utbyggda järnvägen kan ha varit en förklaring till varför pingströrelsen inte organiserades på distriktsnivå som de äldre frikyrkosamfundet hade gjort.

Institutionellt kapital handlar om att bygga institutioner som förstärker ett ledarskap. Det var ett område där LP var mycket skicklig. Han tog initiativ till tidningen *Evangelii Härold* som hade en avgörande betydelse för att knyta ihop den unga Pingströrelsen. En gemensam sångbok *Segertoner* kom ut 1914 och blev också en förenande institution. Filadelfia i Stockholm startade en bibelskola 1915 som blev avgörande för att forma och sammansvetsa de unga pingstpredikanterna. Ett bokförlag initierades också av LP under tiotalet.

Kapitel fem handlar om det som brukar kallas för läroämbete, en beteckning som inte används inom Pingströrelsen, men funktionen har funnits där vilket Halldorf så tydligt visar. Pingströrelsen uppfattades under sin tidiga fas som hysterisk och osund. LP såg som sin upp-

gift att vaka över att det inte spårade ur och blev svärmisk. Han var också en aktiv teologisk debattör som kraftigt kritiserade väckelsens kritiker. Liberalteologer, rationalister och de etablerade samfundet – ifrågasatte Pingströrelsens budskap, och LP gick i svaromål och kritiserade rörelsens kritiker. *Evangelii Härold* var ett effektivt organ för att ge riktningen åt den unga rörelsen, och genom att tidningen kom ut en gång i veckan så var det möjligt med en hög nivå av aktualitet. De karismatiska yttringarna som profetia och helbrägdagörelse var viktiga inslag i Pingströrelsen, och LP:s uppgift var att hålla detta inom en sund teologi och praxis. De extrema dragen hos den tidiga Pingströrelsen tonades ned efterhand.

Kapitel sex i boken är mycket intressant. Här analyserar Halldorf hur LP fungerade som grindvakt och läroämbete i Pingströrelsen. Fokus är skeendena kring perioden 1950-51 som präglades av förnyelseväckelsen. Pingströrelsen var vid denna tidpunkt ganska etablerad och de stora framgångarna låg en del år tillbaka i tiden, LP själv hade uppnått pensionsåldern men fortsatte naturligtvis att arbeta och vara fullt verksam i många år till. Behovet av förnyelse och nytändning var påtagligt. LP såg behovet av att öppna upp för nya förnyelserörelser, inte minst som en strategi för att hålla ihop pingströrelsen. Förnyelserörelsens entusiasm och nytändning var viktig för att inte stagnera. Samtidigt ville han sätta gränser och varna för överdrifter. Detta var en stor utmaning för LP i hanteringen av de strömningar som var aktuella under perioden 1950-51. Han både öppnade upp, dämpade och kritiserade och ställde till rätta. Samfundsdisciplin utövades också i denna situation och flera av förnyelserörelsens främsta gestalter blev uteslutna ur rörelsen. Halldorf pekar på de

trauman och problem som de informella makt- och ledarstrukturerna orsakade i dessa lägen. Halldorf skriver: ”Informella ledare fattade informella beslut, och varken grunden för besluten eller processerna bakom var öppna för insyn.” De utslutna kunde inte försvara sig, det fanns inte något formellt beslut eller ens en formell anklagelse att protestera emot. LP undvek öppna konflikter och konfrontation och valde istället en strategi av tystnad och osynliggörande. Det finns fortfarande en viss mystik kring förnyelseväckelsens uppgång och fall menar Halldorf. Han skriver sammanfattningsvis: ”Men för dem som drabbades av dessa mekanismer måste det ha tätt sig som någon ur en roman av Franz Kafka: de döms utan domstol, och ibland utan att riktigt veta vad de anklagas för. Pingströrelsens ovilja att bilda ett formellt samfund gjorde att denna typ av processer sällan blev offentliga och aldrig transparenta.”

Bokens sjunde kapitel handlar om LP och samhället och institutionsbyggandet. Under tidiga fasen i Pingströrelsens utveckling var fokus Jesu tillkommelse och att världen är ond. Från 40-talet och framåt blir det mer av fokus att påverka och förändra det samhälle som vi lever i. Att starta tidningen *Dagen* 1946 var ett viktigt steg i denna samhällsorientering och initiativet till att bilda ett kristet politiskt parti 1964 var en kulmen i denna utveckling. Halldorf summerar LP:s insatser med att han lyckades bygga en kristen alternativ kultur: ”Pingstvännerna inte bara sjöng kristna sånger och läste kristna böcker, utan de hade sina pengar på en kristen bank, lyssnade på kristen radio, läste kristna nyheter och röstade på ett kristet parti”. LP blev efterhand en respekterad röst i den svenska offentligheten. Från början betraktades han som en sektledare. Men han var samtidigt för

avvikande för att representera det svenska folkhemmet. Han lyckades aldrig nå den ställning som Billy Graham hade i USA, en inofficiell företrädare för amerikansk kristenhet som umgicks med presidenterna. Skillnaden mellan Sverige och USA var nog, som Halldorf konstaterar, att Sverige har haft en officiell statskyrka med ärkebiskopen som företrädare. LP lyckades aldrig ta den platsen i det offentliga rummet.

I bokens åttonde kapitel diskuterar Halldorf ledningsstrukturen och organisationen i Pingströrelsen. LP:s tes om en församling i varje stad belyses. Halldorf hävdar dessutom att det byggdes en struktur där LP fungerade som ärkebiskop och där starka föreståndare i de största pingstförsamlingarna runt om i Sverige, fungerade som regionala biskopar. Det påvisas i boken att tesen om en församling i varje stad, inte tillämpades på ett konsekvent sätt, det var en princip LP betonade när det passade verkar det som. När det gällde den frågan valde man en helt annan väg än Baptistsamfundet. LP lyfte fram effektivitetsargumentet bland annat för att argumentera för en församling i varje stad. Med den informella struktur som Pingströrelsen styrdes, visar Halldorf att LP:s ledarmodell var konsensusökande, han var ofta den som fick sista ordet vid diskussioner under predikantveckan eller Nyhemsveckan, och visade på en stor förmåga att knyta ihop en diskussion i en form av konsensslutsats. I kapitlet diskuteras också de strider som uppstått under åren, där LP på ett påtagligt sätt visade hårda nypor. Med sitt starka institutionella och relationella kapital var det dock inte möjligt för utmanare inom pingströrelsen att rå på LP. Lidmanstriden 1948 var utan tvivel den största konflikten som satte djupa spår i hela Pingströrelsen.

Kapitel nio handlar om kriser i LP:s ledarskap, framförallt för hans personliga del. Halldorf visar med historikerns noggrannhet att LP drabbades av depressioner och utmattningssymptom vid vissa tillfällen, och det är den viktigaste förklaringen till hans beslut att flytta till USA i början av 40-talet. Det var nog den svåraste personliga krisen under LP:s verksamhetsperiod. Det blev till slut inte en flytt utan endast en längre vistelse i USA. En viktig bakgrundsfaktor var att han hade svårt att få gehör i församlingsledningen i Filadelfia för sina expansiva planer, bland annat dagstidningssatsningen. Sven Lidman var en bidragande orsak till detta.

I ett sista kapitel knyter Halldorf ihop resonemangen. Han utgår från ett brev från pingstledaren David du Plessis till Lewi Pethrus, där du Plessis ställer frågor om felaktiga härskartendenser i den samfundsfria organisationsformen. Frånvaron av formella strukturer i pingströrelsen innebar att Pethrus kunde utöva sitt ledarskap utan kontrollstationer som i en formell demokratisk organisation där ledarens makt begränsas genom reglementen och transparenta processer. Halldorf har här en poäng men man får inte glömma bort att basen i verksamheten, Filadelfiaförsamlingen i Stockholm, var organiserad som en ideell förening med församlingsmöten. Pethrus var aldrig enväldig härskare, han fick vid ett

Noter

1 [Editorial note] Se <http://www.ths.se/joel-halldorf> och <http://www.stefansward.se/biografi/>.

antal tillfällen inte igenom sina förslag i styrelsen för Filadelfia.

Halldorfs huvudpoäng är att historiebildningen kring det moderna Sverige och det svenska folkhemmet, den saknar perspektiven med väckelserörelsen och andligheten. Trots allt var Pingströrelsen en omfattande och inflytelserik rörelse i det svenska samhället, och till slut erkändes LP som en av de viktiga nationella ledarna, men trots allt i marginalen. Han pekar på hur både Pingströrelsen och det socialdemokratiska folkhemmet formades av moderniteten. Saken var viktigare än principer, och saken i detta fall var Guds verk. ”Socialdemokraterna byggde folkhemmet, och Pethrus ville kristna det.” skriver Halldorf insiktsfullt.

Boken om Lewi Pethrus är ett bra exempel på noggrann forskning och visar Halldorfs unika förmåga att analytiskt koppla samman samhällsteorier och samhällstrender med andliga skeenden och teologiska frågeställningar. Något han inte minst visar som krönikör i *Expressen*. Boken präglas av mycket djupa kunskaper om Pingströrelsen, en stor respekt och förståelse för studieobjektet, samtidigt som forskarens kritiska blick hela tiden finns med. Jag tycker att Halldorf har viktiga poänger och helt rätt i sin kritiska analys av Pingströrelsen. Det är viktiga lärdomar för moderna rörelser och inte minst moderna megakyrkor.